

3. <http://www.ccssu.crimea.ua/internet/Education/notes/notes3/n03016.htm>. Апатова Н.В., Гончарова О.Н., Солдатова С.А. Дидактические аспекты компьютерного обучения // Ученые записки СГУ. – 1997. – Вып. 3.
4. Верлань А.Ф., Тверезовська Л.О., Федорчук В.А. Інформаційні технології в сучасній школі (російською мовою). – Кам'янець-Подільський: Науково-видавничий відділ Кам'янець-Подільського державного педагогічного інституту, 1996. – 72 с.
5. Верлань А.Ф., Тверезовська Н.Т. Дидактичні принципи в умовах традиційного і комп'ютерного навчання // Педагогіка і психологія. – 1998. – № 4. – С. 126-132.
6. Педагогика и психология / Под ред. Радугина А.А. – М.: Центр, 1997. – 254 с.
7. Рамський Ю.С., Балик Н.Р. Деякі аспекти використання експертних систем у навчальному процесі // Рідна школа. – 1995. – № 2. – С. 17-23.
8. Рамський Ю.С., Балик Н.Р. Методичні основи вивчення експертних систем у школі. – К.: Логос, 1997. – 114 с.
9. Соловов А.В. Проектирование компьютерных систем учебного назначения. – Самара: Изд-во СГАУ, 1995. – 138 с.
10. Савельев А.Я., Новиков В.А., Лобанов Ю.И. Подготовка информации для автоматизированных обучающих систем. – М.: Высшая школа, 1986. – 176 с.

Шликова І.О.
Східноукраїнський національний університет
імені В.Даля

ЕСТЕТИЧНЕ ВИХОВАННЯ СТУДЕНТІВ У ВИЩИХ ЮРИДИЧНИХ ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ: ЗМІСТ І ФОРМИ

У сучасній філософії освіти, педагогічній теорії та на практиці відбувається пошук світоглядних та методологічних засад освіти ХХІ століття. Найважливішим аспектом визнається виявлення і використання конструктивно-перетворювальних елементів філософії освіти на шляху розробки і запровадження цінностей гуманістичного особистісно зорієнтованого навчання і виховання [1, 110]. Тому усіх науковців, занепокоєних нині станом педагогіки, єднає думка про необхідність розроблення педагогічних технологій, які б сприяли розв'язанню проблеми гуманізації і гармонізації навчально-виховного процесу. Вчені сучасної України (І.Зязюн, М. Поплавський, Н.Ничкало, О.Мороз, Г.Падалка, О.Семашко, В.Синьов, П.Сікорський, З.Гіптерс, Г.Шевченко та ін.) пропонують, поклавши в основу створення таких технологій художньо-творчу діяльність, використовувати естетико-виховний потенціал визнаних шедеврів вітчизняного й світового мистецтва, оскільки це чисте джерело справжньої духовності не в змозі закаламутити будь-які політичні катаклізми.

Художня культура є одним з найпотужніших засобів естетичного розвитку і виховання особистості. Розвиваючи і вдосконалюючи естетичну культуру людини, мистецтво активно впливає на її творчі можливості, на пізнання й відображення дійсності. Педагогічні дослідження також свідчать, що розвиток творчих здібностей студентської молоді потребує художньо-естетичного виховання та залучення її до участі в різноманітних формах художньо-естетичної діяльності. Спілкування з мистецтвом, яке починається ще в закладах освіти, сприяє тому, що людина згодом може знайти свій особливий шлях у будь-якій сфері життя суспільства. На думку В.Кудіна, у процесі творчості “відкидається недосконале, відбирається справжнє, в своїй основі гармонійне, гранично довершене. Розвинене почуття естетичного ніби фільтрує в нашій свідомості все те, що розум добуває із життя, докопуючись до істини” [2, 45].

Мистецтво є важливим фактором морального, правового та естетичного виховання юристів. Усі юридичні професії сучасна психологія відносить до багатоцільових і творчих, а творчість, звісно, народжується в красі. Відтак завдання естетичної освіти – формування творчої особистості, її світоглядних морально-естетичних орієнтацій. Багатогранність впливу мистецтва на людину зумовлюється його соціальною природою, особливостями змісту і форми та соціальними функціями, які воно здійснює у житті суспільства.

Твори мистецтва синтезують і втілюють соціально-історичний досвід життя в усій його цілісності, тобто в єдності пізнавальних, політичних, моральних, правових, естетичних цінностей в узагальненому та індивідуалізованому вигляді. Тому воно активно впливає на почуття, думки, волю людини, її світосприйняття, світогляд, визначає напрямки поведінки, активізує творчі здібності, спрямовані на перетворення життя за законами краси. Навіть можливо порівнювати закони краси в естетиці і правові закони стосовно функціонування і ставлення до них у суспільстві. Недотримання цих законів призводить до порушення гармонії людських стосунків, робить їх жахливими, нестерпимими і такими, що потребують змін.

Розробка проектів нових законів теж є творчістю, в якій юрист виявляє свої особистісні якості та здібності: моральну відповідальність, інтелектуальний розвиток, естетичний смак. Формула закону має бути досконалою за змістом, втілювати певну моральну загальнолюдську цінність; бути естетичною за мовною формою. Саме цього нам найбільше бракує, підкреслює Ю.Шемшученко: “Брак у роботі законодавця є наслідком недостатньої правової грамотності і культури депутатського корпусу... Треба сказати й про те, що наша система підготовки юристів у вищих навчальних закладах слабо зорієнтована на нормотворчу діяльність. Пріоритет тут віддається вивченню позитивного права. Як робити добрі закони-цьому у вузах не приділяється належної уваги” [3, 5-6].

Отже, важливим завданням викладачів вищих юридичних закладів освіти є не тільки заохочення й залучення студентів до художньо-естетичної діяльності, а й надання художньо-естетичному вихованню, а також усій виховній роботі професійної спрямованості. Це завдання не суперечить основній меті і змісту освіти у цілому “забезпечити формування у того, хто навчається, адекватної сучасним рівню знань і рівню освітньої програми картини світу; адекватний світовому рівень загальної та професійної культури суспільства; інтеграцію особистості в системі світової й національної культур, формування людини-громадянина” [4, 89]. На шляху подолання особистісно відчуженої освіти досягнення цих цілей має найважливіше значення. Воно стає можливим завдяки зверненню до душі молодої людини через її почуття, особливо почуття прекрасного, яке зворушує серце, сприяє усвідомленню того, що все, що робить людина, повинно бути особистісно важливим. Не є винятком і юридична діяльність, підготовка до неї теж потребує розвитку емоційно-чуттєвої сфери особистості, виховання естетичних почуттів, відношень, цінностей тощо.

Серед видів і форм естетичного виховання в юридичних ВЗО, як й в інших навчальних закладах, традиційно виділяють такі колективні види, здебільшого позааудиторної роботи, як гуртки і факультативи з поглибленим вивченням деяких дисциплін освітньо-кваліфікаційного рівня. Це, наприклад, “Судова риторика”, в основі якої ораторське мистецтво, “юридична психологія”, в якій розглядаються особливості виявлення психології особистості в юридичній діяльності, що теж включає естетичний компонент. Ось як про його прояви в судовій діяльності говорить доктор юридичних наук, М.Єникєєв: “Традиційні умови судового етикету визначають зовнішню форму спілкування учасників судочинства – спілкування судді з іншими особами, прокурора й адвоката з суддею, свідками, експертами. Істотне значення має й естетика довкружжя” [5, 263]. Ще А.Коні пристрасно бажав, щоб у виконання норм судового обряду було внесено смак, відчуття міри і такт, бо суд є не тільки судилищем, а й школою.

Відзначимо й такі дисципліни, як “Історія вчень про державу і право”, “Юридична етика”, в яких деякі доктрини, вчення, погляди знайшли своє оформлення у вигляді творів мистецтва (поєми Платона, казки й алегорії Свіфта, вірші Мільтона тощо). Додамо ще гуртки художньої самодіяльності (творчі колективи – хори, оркестри, танцювальні колективи, театри-студії та ін.), в яких студенти мають змогу розвивати свої художні здібності, а саме співати, грати на музичних інструментах, а також спортивні секції, важливою частиною підготовки яких є естетика зовнішнього вигляду, рухів тощо. Останні два види позааудиторної роботи дають можливість наповнити естетичним змістом і дозвілля студентів.

У таких формах, як олімпіади з різноманітних предметів, конкурси художньої самодіяльності, змагання ораторів, концерти, творчі вечори, КВВ, обов’язково має бути відображена й специфіка вищого навчального закладу. Так, у

Східноукраїнському національному університеті ім.В.Даля (м. Луганськ) дуже популярними в студентській аудиторії є конкурси Клубу веселих та винахідливих, які мають своєрідну форму і дістали назву “Агон” (лат.-змагання). У такий спосіб у студентів – юристів відбувається залік із судової риторики. Студенти змагаються у риторичній майстерності, груповій комунікації. Вони демонструють творчу активність, сценічну майстерність, набутий досвід публічно працювати у великих аудиторіях. Перевага цієї форми роботи полягає в одночасному використанні комплексу методичних прийомів (мозковий штурм, рольова гра, художнє читання тощо), в її художньо – творчому характері. Іншою цікавою формою перевірки ефективності викладання теоретичного матеріалу шляхом його застосування на практиці є проведення заліку з юридичної етики як творчого конкурсу “Бонтон” (франц.- хороший тон, вишукані манери). На ньому відпрацьовуються професійні навички виступів у суді, спілкування з клієнтами. На останньому етапі конкурсу в гумористичній формі юнаки також змагаються в ораторському мистецтві і компліментах “Прекрасній дамі”.

Названі приклади в жодному разі не є вичерпними, бо педагогічна практика кожен день породжує нові форми, не треба тільки стримувати фантазію викладачів і студентів. Слід підкреслити, що під час спільної художньо-естетичної діяльності в студентів відбувається розвиток естетичних і художніх почуттів, творчих здібностей, зростає художньо-виконавча майстерність, поліпшується культура спілкування. В культурі спілкування естетичне, художнє, моральне органічно пов’язане між собою, оскільки вони входять до змісту спілкування представників тієї самої галузі діяльності –правознавства, а тому всі форми художньої діяльності опосередковано набувають професійного цензу.

Організація дискусій з морально-правових проблем на заняттях факультативу “Правова етика” у процесі розв’язання ситуативних завдань сприяє формуванню позитивних морально-правових і естетичних цінностей і настанов. Ефективним видом навчально-виховної роботи є обговорення висловлювань видатних людей з приводу права, моралі, естетики. Наприклад, гарячі суперечки викликали у студентів спостереження Ж.де Лабрюєра, що обов’язок судді-вершити правосуддя, а його ремесло – відтягувати його; багато судей знають свій обов’язок і продовжують займатися своїм ремеслом; і думка Б. Паскаля про те, чи можливо викоренити лиходійство, вбиваючи злодіїв, відтак ми збільшуємо їх кількість. Саме під час таких спорів морально-правові переконання студентів набувають своєї завершеності, створюють певну внутрішню ієрархію.

Має ценз використання естетико – виховного потенціалу прикладів з художньої літератури (Ф.Достоевський “Злочин і покарання”, “Брати Карамазови”, Л.Толстой “Воскресіння”, Л.Костенко “Маруся Чурай”, І.Багряний “Сад Гетсиманський”, Василь Шевчук “Син волі”, Роман Горак “За дня празника” та ін.), образотворчого мистецтва (Гойя “Розстріл повстанців”, Делакруа “Свобода на барикадах Парижу”,

Ярошенко “І скрізь життя” та ін.), в яких розглядаються морально-правові колізії, та надається їх естетична оцінка з точки зору художнього вирішення.

Проведені на юридичному факультеті СНУ імені В.Даля опитування студентів підтвердили доцільність звернення до творів мистецтва навіть на аудиторних заняттях з таких юридичних дисциплін, як “Кримінологія”, “юридична психологія”, “Криміналістика” за для їх поглибленого вивчення, а також за для розвитку уяви, творчого мислення, кольоробачення, спостережливості, кмітливості майбутніх правознавців. Всі названі здібності необхідні при реконструктивній, посвідчувальній діяльності і теж є показниками професіоналізму юриста.

Добре, якщо перелічені вище види і форми художньо-естетичної роботи існують і діють в юридичних закладах освіти. Проте, досліджуючи протягом багатьох років стан естетичного виховання в різних вищих закладах освіти, а також спираючись на дані соціологічних досліджень й експертні опитування, К. Соколов [6] приходять до висновку, що в процесі підготовки сучасних фахівців у ВЗО недооцінюються саме художньо-естетичні компоненти. В навчальних планах деяких ВЗО, підкреслює дослідник, навіть зовсім не передбачаються заняття з проблем історії світової і вітчизняної культури, дизайну, сучасного мистецтва. Викладання курсів естетики цілком залежить від особистого ставлення деканів. І як наслідок, наша інтелігенція – лікарі, інженери, агрономи і навіть вчителі – стає дедалі менш культурною, ступінь здатності поширювати цю культуру серед інших верств населення дедалі зменшується. З’являється технократичний тип молодого спеціаліста, у коло інтересів якого не потрапляють такі поняття, як краса, творчість, моральність. Це перешкоджає не тільки загальному духовному розвитку, а й професійному зростанню [6. 108]. На наш погляд, поліпшувати стан естетичного виховання треба негайно й постійно, як уже підкреслювалося, насамперед, завдяки наданню професійної спрямованості усім видам і формам виховної роботи, а також шляхом використання елементів художньо-естетичної діяльності на заняттях у аудиторній роботі.

Література

1. Горбунова Л. Предметне поле філософії освіти: крок до визначення // Вища освіта України. – 2001. – № 1. – С.108-112.
2. Кудін В.А. Мистецтво і духовний світ молоді. – К.: Рад. школа, 1983. – 96 с.
3. Шемшученко Ю. Теоретичні засади взаємодії права і культури // Право та культура: теорія і практика: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції, м. Київ 15-16 травня 1997 р. / За ред. Ю.Шемшученка, В.Кампо, М.Поплавського. – К.: МП Леся, 1997. – С.5-6.
4. Подмазін С. Уточнімо основні категорії освіти // Вища освіта України. Теоретичний та науково-методичний часопис. – 2001. – № 1. – С.82-90.
5. Еникеев М.И. Основы общей и юридической психологии: Учебник для вузов. – М.: Юристь, 1996. – 631 с.

6. Соколов К.Б. Социальная эффективность художественной культуры: Процессы распространения и освоения художественных ценностей. – М.: Наука, 1990. – 244с.